

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กับหลักฐานประเภทที่ไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในประเทศไทย สามารถศึกษาเรื่องราวท้องถิ่นได้จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและหลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร การสืบค้นเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของไทยโดยทั่วไปสามารถศึกษาหลักฐานประเภทต่าง ๆ ได้หลายประเภท ดังนี้

1. หลักฐานทางโบราณคดี

การศึกษาด้านโบราณคดีมุ่งศึกษาเรื่องราวในอดีตจากวัตถุสิ่งของที่สร้างในอดีต ในลักษณะเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับใช้ในชีวิตประจำวัน หรือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่หลงเหลือร่องรอยมาจนถึงปัจจุบัน หลักฐานทางโบราณคดีสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ หลักฐานก่อนประวัติศาสตร์และหลักฐานประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีในประเทศไทยกระจายทุกภูมิภาค ทำให้ทราบถึงอาณาจักรโบราณ ชุมชนเมืองในอดีตจากแหล่งโบราณคดีตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาถึงปัจจุบัน บางพื้นที่มีการอยู่อาศัยตั้งแต่อดีตต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน บางพื้นที่หลักฐานการขุดค้นเมืองโบราณ วัตถุโบราณจะพบเอกลักษณ์ประจำถิ่น เช่น การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณแอ่งโคราช การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือบริเวณ จังหวัดแม่ฮ่องสอน การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคกลางบริเวณจังหวัดนครปฐม การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคใต้บริเวณจังหวัดกระบี่ และพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศไทยที่มีหลักโบราณคดีปรากฏอยู่

ภาพงานปั้นบ้านเชียง

ที่มา : กรมศิลปากร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง อุตรธานี สืบค้นออนไลน์

(วันที่ 25 ธันวาคม 2565) <https://www.finearts.go.th/banchiangmuseum/categorie/history>

2.หลักฐานทางศิลปกรรม

หลักฐานทางศิลปกรรม เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ประณีตศิลป์ เป็นงานที่มนุษย์สร้างขึ้นมาสะท้อนแนวคิด ค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นต่าง ๆ และมีลักษณะร่วมบางประการอาจกลายเป็นเอกลักษณ์ของไทย

2.1 จิตรกรรม

จิตรกรรม หมายถึง งานวาดภาพ การวาดเขียน จิตรกรรมไทยส่วนใหญ่เป็นงานเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา มักปรากฏในอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ วิหารภายในเจดีย์ ปราสาท รวมถึงวาดลงในคัมภีร์ทงพระพุทธศาสนา เรื่องราวที่วาดมักจะเป็นพุทธประวัติ ชาดก คติสอนใจ และวิถีชีวิต เรื่องราวในสังคมแต่ยุคสมัย การศึกษาจิตรกรรมไทยผู้ศึกษาควรมีความรู้พื้นฐานด้านพระพุทธศาสนาเบื้องต้น ภาพที่ปรากฏ

ในศาสนสถานบางแห่งอาจจะวาดเรื่องราวการปกครองบ้านเมืองในอดีต หากวาดภาพเกี่ยวกับมนุษย์จะมีลักษณะรูปทรงอุดมคติ มากกว่าลักษณะกายภาพตามปกติ ส่วนภาพอาคารบ้านเรือนประชาชน ปราสาท พระราชวัง หรือสถานที่สำคัญในท้องถิ่นจะปรากฏในจิตรกรรมประจำท้องถิ่นเสมอ รวมถึงการวาดภาพชาวต่างชาติและการแต่งกายของชนชาติต่าง ๆ ทำให้ทราบอดีตและการเข้ามาของชาวต่างชาติที่เข้ามาติดต่อสมัยอาณาจักรอยุธยาเป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม การศึกษาจิตรกรรมไทยที่สะท้อนท้องถิ่นในอดีตมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น วัสดุที่วาดภาพ ประเภทไม้ หรือผ้านั่งอาคารสถานที่ต่าง ๆ มักชำรุดเนื่องจากภูมิอากาศร้อนชื้น ทำให้ภาพจิตรกรรมมักหลุดและเลือนหายไปจำนวนมาก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในอุโบสถ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน

ที่มา : กรมศิลปากร <https://www.finearts.go.th/promotion>. (สืบค้นออนไลน์ วันที่ 25 ธันวาคม 2565)

2.2 ประติมากรรม

ประติมากรรม หมายถึง งานที่สร้างขึ้น แกะ หล่อ ปั้น เพื่อให้เกิดมิติสูงต่ำ นูนสูง หรือประติมากรรมแบบลอยตัว งานประติมากรรมไทยส่วนใหญ่สร้างขึ้นด้านศาสนาเป็นหลัก เช่น พระพุทธรูป รูปเคารพในศาสนาฮินดู ประติมากรรมแต่ละยุคมีลักษณะเฉพาะ สามารถจัดเป็น ประติมากรรมยุคทวารวดี ยุคละโว้ ยุคอุทอง ยุคสุโขทัย ยุคเชียงใหม่ เป็นต้น รูปแบบประติมากรรมถูกถ่ายทอดต่อมาโดยมีช่างฝีมือประจำถิ่น ลักษณะเฉพาะประจำถิ่นต่าง ๆ ได้ส่งต่อมรดกภูมิปัญญาในเชิงช่างต่อมา

ภาพมรดกภูมิปัญญาประเภทจิตรกรรมและประติมากรรม : งานปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชร

ที่มา : Intangible Cultural Heritage. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

<http://ich.culture.go.th/index.php/th/acticleich/1072----m-s>

(สืบค้นออนไลน์ 25 ธันวาคม 2565)

2.3 สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมของไทยในอดีตได้รับอิทธิพลจากภายนอก โดยเฉพาะอิทธิพลศาสนาจากอินเดีย และเพื่อนบ้านของไทย หลักฐานประเภทสถาปัตยกรรมปรากฏการตั้งถิ่นฐานในอดีตตั้งแต่อาณาจักรโบราณของไทย

เช่น หลักฐานทางโบราณคดีที่สะท้อนอิทธิพลทางศาสนาเช่น อาณาจักรทวารวดีภาคกลาง กระจายไปยังภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย อาณาจักรศรีวิชัยทางภาคใต้ อาณาจักรล้านนา ภาคเหนือของไทย เป็นต้น เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์เป็นเอกลักษณ์ของสุโขทัย เจดีย์ทรงลังกาสะท้อนอิทธิพลพระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาท จากอินเดีย ศรีลังกาและมอญ เจดีย์ทรงเหลี่ยมมักสะท้อนเอกลักษณ์ของศิลปกรรมล้านนา เป็นต้น นอกจากนี้รูปแบบสถาปัตยกรรมสามารถสะท้อนยุคสมัย สามารถระบุอายุแหล่งโบราณสถานได้ เช่น เจดีย์ที่เรียกว่า “เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง” สะท้อนยุคสมัยราวอาณาจักรอยุธยาตอนปลาย นอกจากสถาปัตยกรรมทาง ศาสนาแล้ว สถาปัตยกรรมประเภทที่อยู่อาศัยของชนชั้นสูง และประชาชนทั่วไป ยังสะท้อนคตินิยม ข้อปฏิบัติ และวิถีชีวิตต่างๆ เช่น การปลูกบ้านยกพื้นบ้านสูงเพื่อเก็บอุปรณ์การเกษตรกรรม บางแห่งมีรูปแบบก่อสร้างที่มีลักษณะเฉพาะเช่นบ้านทรงไทยเพื่อระบายอากาศในภาคกลาง บ้านเรือนป้องกันอากาศหนาวเย็นของ ภาคเหนือ บ้านเรือนที่สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวกในการหลบภัยจากลมมรสุมในภาคใต้ เป็นต้น นอกจากนี้ วัสดุที่ใช้ก่อสร้างในอดีตสะท้อนวิถีชีวิตที่อิงกับธรรมชาติ ต่อมาเมื่ออิทธิพลจากชาติตะวันตกเข้ามาในไทย สถาปัตยกรรมไทยได้รับอิทธิพลการก่อสร้างในรูปแบบต่าง ๆ แต่ละยุคสมัย การศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม จะทำให้ทราบถึงสภาพสังคม ความเป็นอยู่ อิทธิพลการติดต่อจากภายนอก และการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะใน แต่ละพื้นที่ได้

3. นาฏศิลป์

นาฏศิลป์ หมายถึง การแสดงที่ร้ายรำ ตามท่วงทำนองดนตรีต่าง ๆ การศึกษานาฏศิลป์ประจำถิ่น สามารถเรียนรู้วิถีชาวบ้าน การดำรงชีวิตพื้นบ้าน การร้ายรำแต่ละภูมิภาคมีลักษณะเฉพาะตามภูมิประเทศ เชื้อ ชาติ มีประเพณีวัฒนธรรม การแสดงนาฏศิลป์บางประเภทสะท้อนวิถีชีวิตของชนชั้นสูงและระดับชาวบ้าน สะท้อนการจัดระเบียบทางสังคม และปลูกฝังคุณธรรม

ภาพการแสดง กระตั่วแทงเสื่อ โดย คณะศิษย์หลวงปู่ผาด วัดบางสะแกนอก

ที่มา : <https://www.sarakadeelite.com/pic-talks/kratua-tang-seua/> (สืบค้นออนไลน์ วันที่ 25 ธันวาคม 2565)

4. เพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน หมายถึง เพลงที่ชาวบ้านแต่ละท้องถิ่นขับร้อง มีการละเล่นในโอกาสต่าง ๆ เพื่อ ความรื่นเริง เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เป็นเพลงขับร้องในการช่วยกันเกี่ยวข้าวในอดีต ซึ่งเป็นความบันเทิงเพื่อความ ผ่อนคลายในขณะเกี่ยวข้าว เพลงฉ่อย เพลงอีแซว ในภาคกลาง เป็นต้น การศึกษาเพลงพื้นบ้านสามารถ

ศึกษาค่านิยม การเกี่ยวพาราสีของชายหนุ่มกับหญิงสาวในอดีต การใช้คำพื้นบ้าน สะท้อนยุคสมัยและเหตุการณ์ประจำท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีเพลงเพื่อใช้ขับกล่อมเด็ก ประจำถิ่นที่สะท้อนเรื่องราว เป็นต้น

5. เรื่องเล่าพื้นบ้าน

เรื่องเล่าพื้นบ้าน หมายถึง การบอกเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยการเล่าต่อกันมา เรื่องราวที่เล่าต่อกันมามากเป็นนิทานพื้นบ้าน สถานที่สำคัญในท้องถิ่น เรื่องราวบุคคลสำคัญในท้องถิ่น คตินิยม ข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติ เป็นต้น เรื่องเล่าพื้นบ้านมักมีเรื่องอภิปาฏิหาริย์ เกินจริง การศึกษาเรื่องเล่าพื้นบ้าน ผู้ศึกษาควรแยกข้อเท็จจริงออกจากเรื่องเล่าเสมอ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องเล่าพื้นบ้านประจำถิ่นจะทำให้ทราบวิถีชีวิตต่าง ๆ ได้ สถานที่สำคัญและบุคคลเกี่ยวข้องกับพื้นที่

6. ภาพถ่าย

หลักฐานประเภทภาพถ่าย เช่น ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายที่เป็นทางการโดยหน่วยงานราชการต่างๆ และภาพถ่ายส่วนบุคคล สามารถศึกษาสถานที่ เหตุการณ์สำคัญ บุคคลสำคัญประจำท้องถิ่น ภาพถ่ายในประเทศไทยเริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา การศึกษาเรื่องราวท้องถิ่นในประเทศไทยจากภาพถ่าย ผู้ศึกษาจำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และสืบค้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ประกอบ เนื่องจากภาพถ่ายในประเทศไทยในอดีตมักปรากฏเหตุการณ์สำคัญ สถานการณ์สำคัญของประเทศมากกว่าการบันทึกภาพถ่ายท้องถิ่นที่ห่างไกล ทำให้ข้อมูลภาพถ่ายในอดีตมีอย่างจำกัด

7. เครื่องใช้ไม้สอย

การศึกษาเรื่องราวท้องถิ่นไทยจากเครื่องใช้ไม้สอย ของใช้ในชีวิตประจำวันสามารถศึกษาเรื่องราวในอดีต ของใช้ในแต่ละพื้นที่สามารถสะท้อนการประกอบอาชีพ พิษพรรณพื้นบ้าน และเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาเครื่องใช้ไม้สอยประจำถิ่น จำเป็นต้องศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญประจำถิ่นเพื่อทำความเข้าใจและ ผู้ศึกษาสามารถซักถามวิถีชีวิตของท้องถิ่นกับเครื่องใช้ต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

8. ภาพยนตร์ สารคดี

ภาพยนตร์ หรือสารคดี เป็นการบันทึกเรื่องราว สถานการณ์สำคัญต่าง ๆ บุคคลสำคัญ สถานที่สำคัญ และเรื่องราวต่างในอดีตได้ ภาพยนตร์ประเภทที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สะท้อนพื้นที่ต่าง ๆ ผู้ศึกษาภาพยนตร์หรือสารคดีจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอดีต เนื่องจากบางสถานที่และบุคคลสำคัญ อาจเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่าง ๆ ผู้ศึกษาจำเป็นต้องศึกษาหลักฐานประเภทอื่น ๆ ประกอบด้วย

นอกจากหลักฐานข้างต้นแล้ว การศึกษาข้อมูลท้องถิ่นของไทยยังมีหลักฐานประเภทอื่น ๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึง เช่น การสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ในท้องถิ่น การศึกษาพิพิธภัณฑ์ หรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ เป็นต้น